

OBNOVA BOJESCHOPNOSTI VOJSK PO ÚDERECH CHEMICKÝMI ZBRANĚMI NEPŘÍTELE

Vojenské plány armád NATO počítají s hromadným použitím chemických zbraní při vedení ozbrojeného zápasu. Zejména vládnoucí kruhy USA věnují stále větší pozornost vývoji, zdokonalování, zavádění a hromadění zásob chemických zbraní.

Proto bylo v Rozkaze ministra národní obrany pro přípravu vojsk ČSLA ve výcvikovém roce 1984–1985 zdůrazněno, že je nutné "... zdokonalit činnost štábů a jednotek při odstraňování následků napadení zbraněmi hromadného ničení".

Myslím, že článek přispěje k řešení této problematiky a zobecnění zkušeností získaných u štábů a vojsk v posledních letech.

Vliv použití chemických zbraní na bojovou činnost

Chemické zbraně armád NATO patří k vysoce efektivním prostředkům ničení živé síly. Vyznačují se velkými prostorovými účinky a schopností způsobit vážná poškození. Vysoká efektivnost jejich použití je zvyšována šířením prvotního a druhotného oblaku z místa napadení ve směru pohybu přízemního větru. V závislosti na stálosti otravných látek v polních podmínkách mohou způsobovat ztráty po dobu několika hodin i dnů.

Účinky chemických zbraní potvrzují tyto příklady:

— chemický úder jednou raketou zamoří otravnou látkou sarin jednotku na ploše asi 0,5 km² a způsobí u ní přibližně

45 % ztráty, otravná látka je unášena přízemním větrem do vzdálenosti 20 i více km a na ploše kolem 100 km² může způsobit 10 % ztráty.

— posoudíme-li komplexně následky leteckého postřiku látkou VX (4 letouny), zjistíme, že jednotky budou zamořeny na ploše 7–10 km², přízemním větrem může být tato látka unášena na vzdálenost 30 i více km, vzhledem k vysoké stálosti látky VX v místě chemického napadení zůstane po dobu několika dní zamořená plocha, ze které se bude otravná látka odpařovat, čímž vzniknou další ztráty (pokud by byl veden tento úder na mostotřelecký prapor, budou jeho ztráty za útoku asi 53 %, v obraně 38 %, v prostoru rozmístění 42 %, prapor bude nutné vyvést ze zamořeného prostoru, uskutečnit u něho úplnou speciální očistu a vyměnit výstroj; po odstranění následků chemického napadení bude zapotřebí prapor doplnit osobami a zabezpečit bojové stmelení); z toho vyplývá závěr, že od doby chemického úderu není možné napadený prapor použít dříve než za 1 až 1,5 dne.

Z vyhodnocení cvičení armád NATO vyplývá, že chemické zbraně budou použity s překvapením, hromadně, podle centrálně řízeného jednoduchého plánu a v těsné součinnosti druhů vojsk. Proto nesmíme dopustit podceňování jak metod díky použití chemických zbraní nepříteli, tak komplexního vlivu každého che-

mického úderu na bojeschopnost našich vojsk. Je nutné pochopit, že chemické zbraně, jako druh zbraní hromadného ničení, vždy ovlivní zámysl velitele a bojeschopnost vojsk.

Uvedené zásady použití chemických zbraní značně ovlivňují činnost velitelů, štábů i vojsk při plánování opatření OPZHN. Je zapotřebí počítat s tím, že:

- chemické úderu mohou být prostrově soustředěny, a tak v rámci vševojskové armády může vzniknout u jedné až dvou divizí hromadné chemické zamoření,

- použití chemických zbraní, v důsledku vzniku velkých ztrát živé síly, zpravidla povede ke změně původního rozhodnutí (velitele armády, velitelů zamořených divizí a pluků) a vyžádá soustředěné úsilí k obnově bojeschopnosti zasažených svazků, na nichž se budou podílet vševojskové, chemické, zdravotnické, týlové a jiné jednotky (v žádném případě nelze tento proces omezit pouze na speciální očistu),

- účinkům otravných látek (zejména nervově paralytických) bude současně vystaveno velké množství jednotek, velitelských stanovišť, týlových objektů, které nebudou schopny pokračovat v původní činnosti, ani odstranit následky napadení vlastními silami a prostředky, a proto v jejich prospěch bude nutné organizovat opatření obnovy bojeschopnosti a odstraňování následků napadení.

Rozsah a možnosti použití chemických zbraní nepřítelem — viz článek generál-majora Ing. Miroslava Budského „Chemické zbraně armád NATO“, uveřejněný ve VM č. 4/1985.

Zásady organizace a řízení odstraňování následků a obnovy bojeschopnosti vojsk napadených chemickými úderu

Použití chemických zbraní nepřítelem (zpravidla formou hromadných nebo skupinových chemických úderů) si vyžádá zorganizování a uskutečnění řady velmi složitých opatření, mezi která, vycházíme-li z ustanovení Bojového řádu pozemního vojska ČSLA (Všeob-R-1), můžeme zařadit:

- varování všech vojsk, která jsou ohrožena šířením primárního a sekundárního oblaku otravné látky,

- chemický průzkum v místech napadení,

- komplexní zjištění situace u zamořených vojsk,

- obnovu spojení, narušeného velení a upřesnění bojových úkolů vojskům,

- zvládnutí nepříznivých morálně psychologických důsledků napadení jak u zamo-

řených vojsk, tak u jednotek, které budou určeny k poskytnutí pomoci a odstraňování následků,

- vyvedení zasažených vojsk ze zamořených prostorů,

- vyproštění zasažených osob, poskytnutí první pomoci a jejich odsun na zdravotnickou etapu,

- uskutečnění částečné a pak úplné speciální očisty zamořených vojsk, včetně odsunu a odmoření bojové techniky a materiálu všeho druhu, které v důsledku vzniklých ztrát nemají osádky nebo jsou předchozí bojovou činností poškozeny,

- odmoření zamořených úseků terénu a různých objektů,

- bojové stmelení jednotek, u nichž byla bojeschopnost narušena nebo ji ztratily a jejich začlenění do bojové (operační) sestavy svazků (svazů).

Z rozsahu úkolů vyplývá, že je může splnit jediné dobře sladěná skupina předem připravených důstojníků. Jejím úkolem je u štábu zabezpečit plánování, organizaci a řízení činnosti v oblasti OPZHN. K řešení těchto otázek není účelné vytvářet jinou skupinu při jaderném a jinou při chemickém napadení. Tato skupina důstojníků (v praxi nejčastěji nazývaná „skupina OPZHN“) může mít v závislosti na stupni velení štábu následující složení:

- náčelník skupiny (důstojník operačního oddělení; v době, kdy je to nezbytné, řídí práci skupiny osobně náčelník štábu),

- důstojník politického oddělení (správy, skupiny),

- 1–3 důstojníci operačního oddělení (správy, skupiny),

- důstojník:
 - oddělení chemického vojska (správy, skupiny, NCHS),
 - oddělení ženijního vojska (správy, skupiny, NŽS),
 - spojovacího vojska,
 - zdravotnického oddělení,
 - oddělení tankové automobilní služby,
 - styčné skupiny týlu na VS,
 - organizačně mobilizačního oddělení (správy, skupiny),
 - výzbrojní služby.

K řešení otázek obnovy bojeschopnosti a odstraňování následků chemického napadení se na práci „skupiny OPZHN“ bude podílet většina důstojníků. Někteří z nich (důstojník ženijního vojska a výzbrojní služby) mohou být ze skupiny uvolněni a jiní (např. důstojník výstrojní služby, popřípadě další týloví specialisté aj.) ji mohou dočasně posílit.

Pro úspěšnou práci skupiny je, podle mého názoru nezbytné, aby každému příslušníkovi byly předem stanoveny funkční povinnosti a jejich spolehlivé zvládnutí bylo na zvláštních nácvicích podrobně procvičeno. Za stanovení funkčních povinností by měli odpovídat příslušní velitelé a náčelníci štábů. [Z dosavadní praxe štábů byl MNO/SCHV vypracován možný vzor těchto funkčních povinností, který je uveden v publikaci „Chemické zbraně armád NATO“ čj. 070976].

Výchozím podkladem pro práci „skupiny OPZH“ je shromáždění a zpracování údajů o použití chemických zbraní. Toto (kromě jiných povinností) plní ve prospěch celého štábu **radiační středisko a výpočetně analytické skupiny**. Uvedené orgány sběru a zpracování údajů ve vztahu k chemickému napadení zabezpečují následující úkoly:

- shromažďují údaje o použití chemických zbraní,
- předpovídají následky chemických úderů,
- podílejí se na varování vojsk a týlu o nebezpečí zamoření otravnými látkami s využitím sítě radiací informací,
- navrhuji nejvýhodnější organizaci chemického průzkumu k získání údajů o skutečné chemické situaci,
- připravují výpočty k stanovení nejvýhodnějších variant činnosti vojsk a týlu za složité chemické situace,
- shromažďují a zpracovávají údaje o výsledcích chemického průzkumu a zabezpečují výpočty k upřesnění předpovědi podle skutečné chemické situace,
- informují štáb, nadřízený velitelský stupeň i sousedy o použití chemických zbraní a vzniklé chemické situaci,
- soustřeďují a zpracovávají údaje o meteorologické situaci,
- připravují vstupní údaje k využití výpočetní techniky.

Na základě vyhodnocení informací o chemických úderech „skupina OPZH“ zpracovává:

- grafickou analýzu rozsahu chemického napadení na operační (bojovou) sestavu vojsk a týlu spojenou se zakreslením opatření k obnově bojovosti a odstraňování následků chemického napadení (zpracovává se zpravidla na mapě),
- podklady pro náčelníka štábu, který informuje velitele svazu (svazku, útvaru) o rozsahu napadení, jeho následcích a návrzích na obnovu bojovosti a odstranění následků,
- plán odstranění následků napadení,
- podklady pro rozhodnutí velitele

k obnově bojovosti a odstranění následků napadení,

— bojové nařízení velitele k odstraňování následků,

— bojový rozkaz pro velitele odřadu k odstraňování následků.

Praxe potvrzuje, že je vhodné mít uvedené dokumenty včas připraveny v podobě kvalitních formulářů. [Pomůcka „Chemické zbraně armád NATO“ obsahuje také možný vzor těchto dokumentů.]

Úloha odřadů pro odstraňování následků chemického napadení

Obnovu bojovosti a odstraňování následků chemického napadení, jak jsem již uvedl, nejsou zamořené jednotky schopny zabezpečit vlastními silami. Je nezbytné, aby jim pro tuto činnost byla poskytnuta pomoc a v jejich prospěch zasáhly odřady pro odstraňování následků. Ve složení odřadů pro odstraňování následků po jaderném nebo chemickém napadení není podstatný rozdíl. Tvoří je **řídící skupina** (velitel, politický pracovník, důstojník chemického vojska, organizační a mobilizační pracovník a nezbytné dopravní a spojovací prostředky), **vševojskové jádro** (motostřelecká nebo tanková jednotka), **chemické jádro** (1–2 družstva nebo četa radiálního a chemického průzkumu, družstvo dozimetrické kontroly; ve prospěch odřadu působí i jednotka speciální očisty), **ženijní jádro** (protože u chemických úderů bude jeho činnost omezena, může posílit buď vševojskové jádro nebo technické a vyprošťovací prostředky), **zdravotnické jádro** (lékař s nezbytným počtem pracovníků a nosičů raněných a prostředky na jejich odsun), **technické jádro** (vyprošťovací a dilenské prostředky s obsluhou a minimální zálohou řidičů).

Při plnění úkolů odřady pro odstraňování následků, kromě řídící skupiny, organizačně členíme na dvě skupiny, z nichž jedna pracuje v zamořeném prostoru a druhá vně tohoto prostoru.

Je nezbytné, aby ve prospěch zamořených vojsk a činnosti odřadů pro odstraňování následků působily i další jednotky druhého vojsk a služeb, týlových zařízení aj. s cílem poskytnout zamořeným vojskům nezbytnou materiální pomoc k obnově jejich bojovosti.

Charakteristika základních činností při odstraňování následků chemického napadení

Chemický průzkum a chemická kontrola

Průzkum v místě chemického napadení a chemickou kontrolu uskutečňují v první po řadě chemičtí pozorovatelé napadené jednotky, popřípadě chemičtí instruktoři.

Nezávisle na vedení chemického průzkumu těmito orgány vykoná jej i jednotka radiálního a chemického průzkumu. Vytýčí hranice zamořeného (zamořených) prostoru (prostorů), zjistí druh (skupinu) otravné látky a vede chemický průzkum pochodových os, po kterých je připravován odsun zamořených osob a bojové techniky.

Chemickou kontrolu účinnosti speciální čistí provede buď jednotka dozimetrické kontroly nebo část jednotky radiálního a chemického průzkumu.

Výsledky chemického průzkumu a chemické kontroly je nutné hlásit (v nafizečných lhůtách) veliteli odřadu pro odstraňování následků a jeho prostřednictvím i štábu („skupině OPZHN“).

Důstojnický průzkum

Rozhodující význam pro organizaci odstraňování následků použití chemických zbraní bude mít všestranné komplexní zjištění situace v prostoru napadení. Tento úkol bude plnit důstojnický průzkum vyslaný buď štábem nebo řídicí skupinou odřadu pro odstraňování následků.

Okolem důstojnického průzkumu bude zjistit:

- rozsah chemického napadení a ztráty (zejména osob, které mají vliv na průběh obnovy bojeschopnosti a odstraňování následků napadení, tj. velitelé, řidiči, obsluhy spojovacích prostředků atd.),

- počet zamořených osob a bojové techniky,

- morálně psychickou situaci u napadené jednotky,

- rozsah sil a prostředků napadené jednotky, které jsou schopny podílet se na odstranění následků napadení,

- rozsah a kvalitu opatření, která jednotka splnila do příchodu odřadu pro odstraňování následků.

Na základě výsledků důstojnického průzkumu velitel odřadu určí:

- opatření k obnově velení a spojení a ke zvládnutí morálně psychických důsledků napadení,

- způsob poskytnutí první pomoci zasaženým osobám a organizaci zdravotnických a odsunových opatření,

- organizaci vyproštění zamořené i nezamořené bojové techniky,

- místo a způsob speciální čistí,

- organizaci odmoření terénu,

- prostor soustředění a místo stmelení zasažené jednotky po odstranění následků.

Důstojnický průzkum vedeme pozorováním činnosti zamořené jednotky a vyslechnutím informací jejích velitelů a vojáků.

Obnova velení a spojení

Obnova spojení bude spočívat především v nahrazení vyřazených obsluh u nezamořených spojovacích prostředků. K tomu účelu je vhodné, aby řídicí skupina odřadu pro odstranění následků přivezla nejnutnější počet obsluh již při důstojnickému průzkumu.

Velení je obnovováno podle zásad platných při nahrazování vyřazených velitelů a štábů. K tomu je nezbytné, aby za vyřazená místa velení štáb, který vysílá odřad pro odstraňování následků, vyčlenil skupinu důstojníků schopných převzít velení.

Morálně psychologická opatření

V důsledku výrazného účinku nejdůležitějších soudobých otravných látek na psychiku člověka se mohou projevit u některých jednotek vážné morálně psychické důsledky chemického napadení. V práci odřadu pro odstraňování následků musíme počítat s možností, že v důsledku toho bude zapotřebí překonat řadu složitých situací (panika, dezorganizace, projevy zoufalství a beznaděje, neschopnost aktivní spoluúčasti na odstraňování následků atd.). Současně je nutné počítat s tím, že i velitelé a vojáci odřadu pro odstraňování následků budou plnit úkoly spojené se záchranými a odsunovými pracemi ve značném psychickém napětí, což zvýší fyzické a psychické nároky. Proto morálně psychická příprava jednotek před jejich vysláním do zamořených prostorů bude neobvykle složitým úkolem.

Vyvedení jednotek ze zamořených prostorů

Zpravidla většinu těchto opatření organizují velitelé zamořených jednotek do příchodu odřadů pro odstraňování následků. Splnění tohoto úkolu má zásadní vliv na další průběh obnovy bojeschopnosti a odstraňování následků; neúspěšnost jejich vykonání zpravidla zapříčiní vznik dodatečných ztrát. Z toho důvodu velitelé zamořených jednotek musí vyvinout maximální úsilí, aby vyvedli jednotky ze zamořeného prostoru mimo oblast působení prvotního i druhotného oblaku. Nesmějí při tom připustit dezorganizaci své jednotky (útvary) a zatarasení odsunových komunikací.

Myslím, že je nejvhodnější vyvést zamořené jednotky do nejbližšího vhodného prostoru, ponechat je v četových (rotních) proudech a v tomto tvaru organizovat částečnou speciální očistu vojáky odmořovacími soupravami. Uvedený

způsob umožňuje snadný přístup těch jednotek, které poskytují pomoc zamořeným jednotkám.

Současně s organizováním a rychlým vyvedením zamořených jednotek je nutné zabezpečit ochranná a záchraná opatření (použití antidot, poskytování první pomoci osobám, u kterých se projevují příznaky zasažení, odmoření zamořeného povrchu těla s využitím IPB).

Včasným vyvedením napadené jednotky ze zamořeného prostoru a rychlým usku- tečněním částečné speciální očištění do- sáhneme výrazného snížení ztrát a urych- lení průběhu speciální očištění a obnovy její bojovschopnosti.

Speciální očištění

V závislosti na druhu otravné látky, kterou použil nepřítel, a rozsah dříve vy- konaných opatření odstraňování následků zvolíme i způsob speciální očištění.

Speciální očištění bojové techniky a hy- gienická očištění zdravých osob bude usku- tečňována buď na místech speciální očištění nebo bezprostředně v bojové sestavě jed- notkami speciální očištění. Budou-li pro to výhodné podmínky, je možné využít i za- řízení závodů, STS, JZD aj.

Speciální očištění poškozené bojové tech- niky vykonávají jednotky speciální očištění po jejím vyproštění ze zamořeného pro- storu a ještě před odsunem do opra- várenských zařízení.

Hygienickou očištění raněných a zasaže- ných osob provádíme zpravidla na zdra- votnických etapách. (K tomu účelu jsou obvyklé vybaveny sprchami.)

Po skončení činnosti odřadu pro odstra- ňování následků organizujeme v případě potřeby speciální očištění těch jednotek vy- čleňovaných do odřadu, které působily v zamořených prostorech nebo přišly do styku se zamořenými osobami a bojovou technikou.

Zdravotnická opatření

První pomoc, zejména pokud jde o za- moření organofosfáty, poskytujeme co nej- dříve po zasažení, protože je na tom zá- vislý další průběh poškození člověka a vývoj ztrát živé síly. Považují za účelné již v míru vycvičit každého vojáka tak, aby byl schopen rozpoznat průběh zasa- žení organismu a poskytnout první pomoc sobě nebo jiným. Je zapotřebí, aby nej- nižší velitelé uměli tuto činnost spoleh- livě organizovat.

Odsun osob zasažených nervově paraly- tickými látkami bude zejména v letních podmínkách mimořádně fyzicky náročný

(při teplotách vyšších jak 20 °C je nutné nosiče raněných, kteří pracují v maskách a ochranných pláštích, často střídát).

Doba poskytování první lékařské pomo- ci bude ve srovnání se zamořením radio- aktivními látkami podstatně delší.

Obvazště rozvinujeme v prostorech mimo působení prvotního i druhotného oblaku otravné látky a je nutné, aby bylo vybaveno zařízením k hygienické očištění.

K převozu osob použijeme vedle speci- álních vozidel i nákladní automobily a transportéry. Po ukončení činnosti v pro- storech zamořených otravnými látkami VX, yperit zabezpečíme u všech těchto vozidel úplnou speciální očištění.

V průběhu činnosti odřadu pro odstra- ňování následků nelze vyloučit zasažení osob, které pracují v zamořených prosto- rech. Proto je žádoucí včas organizovat první pomoc a další zdravotnická opatření i u jednotek vyčleňovaných do těchto odřa- dů.

Vytváření smíšených jednotek a bojové stmelení

Jedním z důsledků hromadných nebo skupinových chemických napadení budou rozsáhlé nenávratné a zdravotnické ztráty živé síly. Proto nezbytným opatřením ob- novy bojovschopnosti je vytváření nových organizačních celků, které můžeme po bo- jovém stmelení začlenit do bojových (ope- račních) sestav. Na plnění těchto úkolů se podílejí důstojníci organizačně mobili- začních správ (oddělení, skupin), političtí pracovníci a určení velitelé.

K vytváření smíšených jednotek je mož- né volit tento postup:

- vyhotovíme soupis všech bojovschop- ných osob a nepoškozené techniky,

- zachováme, je-li to možné, organi- zační strukturu osádek, družstev, čet a rot, u kterých byly ztráty minimální,

- vytvoříme nové organické celky z jednotek, které ztratily bojovschopnost (ztráty nad 50 %); v prvním pořadí novým jednotkám určíme velitele, kteří ihned řídí tento proces,

- k formování odpovídajících struktur političtí pracovníci využívají komunisty, aktivisty SSM, stranické a mládežnické organizace, ustavují jejich vedoucí a vy- užívají je k urychlení tvorby nových jed- notek a k bojovému stmelení.

Řídící skupina odřadu pro odstraňování následků operativně zjistí všechny kádrové a materiální potřeby těchto jednotek a zabezpečí u štábu jejich splnění. Do prostoru rozmístění smíšených jednotek

štáb vysílá bojové výdejny, letučky s materiálem atd. s cílem vytvořit předepsané zásoby.

Na závěr činnosti odřadu pro odstraňování následků pomůže řídicí skupina ustanoveným velitelům smíšených jednotek zpracovat plán bojového stmelení. Vlastní

bojové stmelení již do činnosti odřadu pro odstraňování následků nepatří.

Po ukončení odstraňování následků jednotky, které neztratily bojeschopnost (ztráty do 30 %), obdrží od velitele odřadu nařízení k začlenění do bojové sestavy.

Obnova bojeschopnosti a odstraňování následků chemického napadení je velmi složitý úkol, který vyžaduje sladěnou činnost u zamořených vojsk i mezi silami, jež poskytují pomoc. Od výcviku jednotlivce a nejmenších jednotek až po rozsáhlá cvičení je nutné těmto otázkám věnovat náležitou pozornost.

Jenom tehdy, když voják, velitel, funkcionář „skupiny OPZHN“ a každý příslušník odřadu pro odstraňování následků bude kvalifikovaně připraven k plnění úkolů v obnově bojeschopnosti a odstraňování následků po chemickém napadení, podaří se nám tento složitý komplex opatření vyřešit. Důkladná vycvičenost a připravenost štábů a vojsk se projeví v minimalizaci ztrát a naopak každá nevycvičenost a nekvalifikovaná činnost může vést ke vzniku dalších ztrát.